

De arbeidsmarktpositie van mbo'ers vergeleken (bol 3 en bol 4)

26 januari 2021

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding	4
Startpositie op de arbeidsmarkt	6
1.1. Startpositie	6
1.2. Opleidingstypes met een (zeer) goede startpositie	6
1.3. Opleidingstypes met een (zeer) matige startpositie	7
1.4. Opleidingstypes met een gemiddelde startpositie	9
1.5. Top-5 opleidingstypes per indicator	9
2. Loopbaanontwikkeling	12
2.1. Sterkste en zwakste stijgers	12
2.2. Loopbaanontwikkeling	13
Bijlage I Opleidingstypes bol 3/4 naar startpositie op de arbeidsmarkt	16
Bijlage II Loopbaanontwikkeling van bol 3/4 opleidingstypes	17
Colofon	19

Samenvatting

Betrouwbare en toegankelijke informatie over positie op de arbeidsmarkt kan bijdragen aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Deze publicatie wil bijdragen aan een bewustere studiekeuze waarbij jongeren naast hun interesses en competenties ook de arbeidsmarkt een rol kunnen laten spelen. Zo blijkt uit **onderzoek van het ROA** dat studenten die informatie over de arbeidsmarkt hebben meegewogen in hun studiekeuze minder vaak spijt hebben dan degenen die dat niet hebben gedaan.

In dit onderzoek zijn de startposities van 43 mbo-opleidingstypes behorende tot de beroepsopleidende leerweg (bol) van niveau 3 en 4 met elkaar vergeleken. Daarnaast is voor elk van deze opleidingstypes de loopbaanontwikkeling van gediplomeerden die 10 jaar geleden startten in beeld gebracht. De uitkomsten zijn gebaseerd op registerdata en zijn gemeten in (september) 2019, dus vóór het begin van de coronacrisis. In deze publicatie is informatie opgenomen over de arbeidsmarkt die jongeren kan ondersteunen bij het maken van een goede studiekeuze.

Startpositie, loopbaanontwikkeling en arbeidsmarktpositie na 10 jaar is onderzocht op basis van microdata van CBS. In opdracht van UWV heeft SEO Economisch Onderzoek hieruit diverse arbeidsmarktindicatoren afgeleid. SEO en UWV hebben gezamenlijk analyses en vergelijkingen uitgevoerd.

Startpositie

De startpositie per opleidingstype is bepaald aan de hand van een viertal indicatoren, te weten de duur tot een substantiële baan¹, het aandeel werknemers met een vast dienstverband 1 jaar na afstuderen, het bruto uurloon 1 jaar na afstuderen en het bruto jaarinkomen 1 jaar na afstuderen. Het aandeel werknemers met een vast dienstverband en het bruto uurloon is vastgesteld in september 2019 en het jaarinkomen heeft betrekking op 2019. De vier genoemde indicatoren worden gecombineerd om tot een bepaling van de startpositie te komen. De startpositie is bepaald van gediplomeerden die in 2017-2018 zijn afgestudeerd, waarbij studenten die besloten hebben om door te studeren niet meegenomen zijn in de berekening van de arbeidsmarktindicatoren.

De startpositie blijkt aanzienlijk te verschillen tussen de verschillende opleidingstypes bij bol 3 en 4. De helft van de gediplomeerden heeft binnen 8 maanden een substantiële baan. Daarnaast heeft gemiddeld ruim een kwart (27%) van de werknemers een vaste baan 1 jaar na afstuderen. Het bruto uurloon na 1 jaar bedraagt gemiddeld € 12,30 en het bruto jaarinkomen € 25.520. Goede startposities zijn er voor zorgopleidingen en technische opleidingen. Het opleidingstype verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4) heeft de meest gunstige startpositie. Een korte duur tot een substantiële baan gaat gepaard met een hoog aandeel vaste banen en een relatief hoog bruto uurloon en jaarinkomen. Ook afgestudeerden van het opleidingstype verzorgende ig (bol 3) hebben een zeer goede startpositie. Er mag worden aangenomen dat de goede startpositie op de arbeidsmarkt van beide zorgopleidingen mede een gevolg is van de situatie op de arbeidsmarkt, waarbij de zorgsector al jaren kampt met een tekort aan personeel. Dit staat nog los van de gevolgen van de coronacrisis op de vraag naar zorgpersoneel, die niet in dit onderzoek zijn meegenomen. Tekorten doen zich ook voor in de techniek en dat wordt weerspiegeld in de goede startpositie van technische opleidingstypes. Zo heeft elektro- en installatietechniek (bol 4) een zeer korte duur tot een substantiële baan (1 maand) en is het jaarinkomen van afgestudeerden van het opleidingstype werktuigbouwkunde en metaalbewerking (bol 4) het hoogste van alle vergeleken types. Ook bij bouw en infra (bol 4) is het gemiddelde jaarinkomen 1 jaar na afstuderen zeer hoog. Daarnaast is ook een goede startpositie weggelegd voor onder andere transport en logistiek (zowel bol 3 als ook bol 4), pedagogisch werk (bol 4) en ict- en mediabeheer (bol 4).

De minst gunstige startpositie op de arbeidsmarkt wordt ingenomen door schoonheids- en haarverzorging (bol 4), terwijl ook de bol 3 opleiding (met dezelfde naam) een zeer matige startpositie inneemt. Vooral het jaarinkomen en uurloon van beide opleidingstypes blijven fors achter bij het gemiddelde voor bol 3 en 4. De startpositie van mediavormgeving (bol 4) neemt eveneens een zeer matige startpositie in. Een verklaring kan (mogelijk) gevonden worden in de hoge (absolute) uitstroom van afgestudeerden – de opleiding is populair – en een hierbij achterblijvende werkgelegenheid. Verder hebben ook een aantal bedrijfseconomische en administratieve opleidingstypes een matige startpositie. De arbeidsmarkt voor bedrijfseconomische en administratieve beroepen staat al een aantal jaren onder druk als gevolg van voortgaande digitalisering en automatisering. Dat laatste geldt ook voor ict-ondersteuning bol 3.

¹ Een substantiële baan wordt gedefinieerd als een baan van minimaal drie dagen per week, waarbij uitzendcontracten en oproepkrachten worden uitgezonderd. Verder geldt een loondrempel die is afgestemd op het hem of haar geldende minimum (jeugd-)loon. Middels een duurmodel wordt het mediane aantal maanden berekend tussen het moment van afstuderen en het vinden van een substantiële baan. Zie methodische toelichting.

Loopbaanontwikkeling

Om de loopbaanontwikkeling van afgestudeerden te volgen, vergelijkt dit onderzoek de arbeidsmarktpositie van het afstudeercohort 2008-2009 1 jaar na afstuderen met de positie 10 jaar na afstuderen. De positie na 1 jaar is gemeten in september 2010 en de positie na 10 jaar is gemeten in september 2019. De loopbaanontwikkeling wordt in deze analyse uitgedrukt in de gecombineerde ontwikkeling van de indicatoren aandeel werknemers met vast werk, bruto uurloon en bruto maandloon. De kredietcrisis van 2008 is van invloed geweest op de arbeidsmarkt en zal ook gevolgen hebben gehad voor de startpositie en loopbaanontwikkeling van het cohort 2008-2009. Deze gevolgen, die per opleidingstype ook nog eens kunnen verschillen, zijn in dit onderzoek niet nader belicht.

De meest gunstige ontwikkeling in de loopbaan is er voor het opleidingstype commerciële dienstverlening (bol 4). Zowel de stijging van het uurloon als ook het maandloon was in deze 9 jaar het hoogst van alle opleidingstypes. Tot de opleidingstypes met een relatief gunstige loopbaanontwikkeling behoren verder ook een aantal technische opleidingstypes zoals werktuigbouwkunde en metaalbewerking (bol 4), elektro- en installatietechniek (bol 4) en bouw en infra (bol 4). Verder ontwikkelt de loopbaan zich gunstig voor ict-opleidingen. Dat geldt voor ict- en mediabeheer (bol 4) en ict-ondersteuning (bol 3). Wat laatstgenoemde type betreft is de startpositie van het cohort 2017-2018 zeer matig. Er zijn nóg een aantal opleidingstypes waarbij de startpositie van het afstudeercohort 2017-2018 als zeer matig worden getypeerd, maar waarbij wel sprake is van een sterke loopbaanontwikkeling van het afstudeercohort 2008-2009. Dat zijn toerisme en recreatie (bol 4), detailhandel en groothandel (bol 3) en mediavormgeving (bol 4). Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de arbeidsmarkt voortdurend aan verandering onderhevig is, waardoor een ontwikkeling in het verleden niet garant hoeft te staan voor eenzelfde ontwikkeling in de toekomst.

Onder de opleidingstypes met de minst goede loopbaanontwikkeling staan twee opleidingstypes die op de zorg gericht zijn, te weten verzorgende ig (bol 3) en verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4). Voor zorgopleidingen geldt in het algemeen dat de startpositie op de arbeidsmarkt (zeer) goed is, maar dat de ontwikkeling daarna achterblijft. Dat geldt vooral voor het maandloon dat in het begin hoog is, maar daarna minder snel groeit. Ook voor cohort 2017-2018 wordt de startpositie van beide opleidingstypes als zeer goed getypeerd. Voor afgestudeerden van verpleegkunde en medische ondersteuning is er, ondanks de minder gunstige loopbaanontwikkeling, ook 10 jaar na afstuderen nog sprake van een relatief goede positie op de arbeidsmarkt.

Voor het afstudeercohort 2008-2009 is tevens de positie na 10 jaar bekeken. Op basis hiervan is een nieuwe ranglijst gemaakt, om inzichtelijk te maken tot welke relatieve positie de ontwikkeling door de jaren heen heeft geleid. De meest gunstige arbeidsmarktpositie na 10 jaar is er voor bol 4 elektro- en installatietechniek, gevolgd door bol 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking en bol 4 ict- en mediabeheer. Technische opleidingstypes staan ook na 10 jaar hoog in de rangorde, evenals transport en logistiek (zowel bol 3 als ook bol 4). Ondanks een minder gunstige loopbaanontwikkeling neemt bol 4 verpleegkunde en medische ondersteuning na 10 jaar een goede (zesde) positie in. De minst gunstige arbeidsmarktpositie na 10 jaar is er voor schoonheids- en haarverzorging (bol 3 en bol 4) en bol 3 slagerij, bakkerij, versindustrie.

Inleiding

Het maken van een studiekeuze is voor veel jongeren lastig. Menig student worstelt met het dilemma te gaan voor passie of voor baankansen. Studiekeuzes worden veelal beïnvloed door interesses en capaciteiten die men heeft. Maar ook informatie over de arbeidsmarkt wordt vaak belangrijk gevonden bij het maken van een keuze voor een mbo-opleiding. Uit een recent [enquête-onderzoek van SEO Economisch Onderzoek](#) onder ruim 2.000 mbo-gediplomeerden blijkt dat driekwart de baankans belangrijk of heel belangrijk vond bij de keuze voor de mbo-opleiding. In de praktijk blijken jongeren echter in beperkte mate gebruik te maken van arbeidsmarktinformatie bij het bepalen van de keuze. Uit diverse studies blijkt wél dat het gebruik van arbeidsmarktinformatie door jongeren in het kader van studiekeuze groeit. Informatie over de arbeidsmarkt die relevant is voor studiekeuze kan vele aspecten bevatten. Zo kan het bijvoorbeeld relevant zijn je te oriënteren op de (toekomstige) kans op werk als je een bepaalde opleiding hebt gevolgd of wat de kans is dat je met een bepaalde opleiding ook werkt vindt op het niveau waarvoor je bent opgeleid. Daarnaast kan de interesse ook uitgaan naar het inkomen dat kan worden verdiend in relatie tot de gevolgde opleiding en de ontwikkeling van het inkomen na verloop van tijd. Wat dit laatste betreft wijst een studie van Bas Karreman, die verbonden is aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam, bijvoorbeeld uit dat havo-gediplomeerden steeds vaker studies kiezen die een hoog salaris in het vooruitzicht stellen (Karreman, Wang en van Oort, ESB juli 2020).

In deze publicatie is informatie opgenomen over de arbeidsmarkt die jongeren, maar ook ouders en leraren kan ondersteunen bij het maken van een goede studiekeuze. In de publicatie wordt de startpositie op de arbeidsmarkt van 43 opleidingstypes op het niveau van de beroepsopleidende leerweg niveau 3 en niveau 4 (bol 3 en bol 4) vergeleken. De gegevens zijn bepaald in september 2019 (jaarincome geheel 2019) voor het cohort dat in het leerjaar 2017-2018 afstudeerde. De startpositie is gedefinieerd aan de hand van een viertal indicatoren, te weten het aandeel werknemers met een vast dienstverband 1 jaar na het afronden van de studie, de duur tot een substantiële baan, het bruto uurloon 1 jaar afronding van de studie en het bruto jaarincome na 1 jaar. Deze indicatoren worden gecombineerd om tot de startpositie op de arbeidsmarkt per opleidingstype te komen.

Naast aandacht voor de startpositie, wordt ook ingegaan op de loopbaanontwikkeling. Hiervoor is voor afstudeercohort 2008-2009 de ontwikkeling van het aandeel werknemers met een vast dienstverband, het uurloon en het maandloon gevolgd in de periode tussen 1 jaar na afstuderen en 10 jaar na afstuderen. Dat betekent bijvoorbeeld dat per opleidingstype wordt bekeken wat het bruto maandloon van gediplomeerden is na 1 jaar en wat er wordt verdiend 10 jaar na afronding van de studie. De peilmaanden zijn respectievelijk september 2010 en september 2019. Vervolgens wordt dan de ontwikkeling c.q. groei die hierin is opgetreden voor de 43 opleidingstypes met elkaar vergeleken. De typering van de loopbaanontwikkeling is gebaseerd op een combinatie van de drie genoemde indicatoren. Hieraan is tevens de ranglijst van de positie op de arbeidsmarkt na 10 jaar toegevoegd. (Zie [methodische toelichting](#)).

De startpositie is onderzocht op basis van data vóór het uitbreken van de coronacrisis. Dat betekent dat de invloed van deze crisis niet van invloed is op de resultaten die in deze publicatie zijn opgenomen. Is dit erg? Het is zeker zo dat de kans op werk tijdens de coronacrisis voor sommige opleidingstypes omlaag ging, zie daarvoor onder andere het SEO-rapport over de [impact van de coronacrisis op de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt](#). Deze verlaagde kans op werk gold tijdens de lockdown voor bijvoorbeeld de horeca-, kappers- en luchtvaartopleidingen. In hoeverre zijn echter tijdelijk lagere baankansen tijdens een lockdown representatief voor de (lange termijn) arbeidsmarktperspectieven van een opleiding, wanneer de arbeidsmarkt na het opheffen van de lockdown er geheel anders uit kan zien? Zeker wanneer het gaat om het produceren van arbeidsmarktinformatie voor studiekeuzevoorlichting is het zaak meer structurele informatie over de arbeidsmarktpositie op te leveren, aangezien deze studenten pas over een aantal jaar de arbeidsmarkt zullen betreden. Vandaar dat wordt uitgegaan van pre-coronajaar 2019 en van een set van diverse indicatoren om de startpositie te bepalen. Dit maakt de analyse robuuster, dan een focus op alleen een snel en tijdelijk veranderende kans op werk.

Ondersteuning van studiekeuzes vindt op verschillende manieren plaats. Jongeren kunnen hiervoor uiteraard bij (school)decanen en mentoren terecht, maar kunnen ook diverse websites en online-platforms gebruiken. Zo ondersteunen het ministerie van OCW en de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) de doelgroep met de website [KiesMBO](#). Verder geeft SBB bijvoorbeeld online-informatie over opleidingen en de (regionale) kans op een baan en stageplaats via [Studie in Cijfers](#).

De voorliggende publicatie is met name bedoeld voor professionals die jongeren ondersteunen bij het maken van een studiekeuze, zoals decanen, mentoren en loopbaanbegeleiders. Uiteindelijk is de informatie van belang voor studiekeuzers en hun ouders.

In januari 2021 is, naast voorliggende publicatie, een set van publicaties uitgebracht over de arbeidsmarktpositie van mbo'ers:

- De arbeidsmarktpositie van mbo'ers vergeleken - samenvatting
- De arbeidsmarktpositie van mbo'ers vergeleken – bbl 3 en bbl 4
- De arbeidsmarktpositie van mbo'ers vergeleken – bol 2 en bbl 2
- De arbeidsmarktpositie van mbo'ers vergeleken – methodische toelichting

In februari 2020 verschenen:

- De arbeidsmarktpositie van hbo'ers vergeleken
- De arbeidsmarktpositie van academici vergeleken

Startpositie op de arbeidsmarkt

1.1. Startpositie

Om de startpositie van afgestudeerden van bol 3- en bol 4-opleidingstypes te bepalen, is voor het cohort dat in het studiejaar 2017-2018 afstudeerde, gekeken naar de volgende vier indicatoren:

1. De mediane duur in maanden vanaf het moment van afstuderen tot een substantiële baan. Een substantiële baan wordt hier gedefinieerd als een baan voor minimaal drie dagen per week, waarbij oproep- en uitzendcontracten niet worden meegenomen. Daarnaast geldt een loondrempel. Voor bol 3 is dat het minimum(jeugd)uurloon plus 20% en voor bol 4 het minimum(jeugd)uurloon plus 30%.
2. Het percentage werknemers met een vaste baan 1 jaar² na het afronden van de opleiding.
3. Het gemiddelde bruto uurloon van werknemers 1 jaar na het afronden van de opleiding.
4. Het gemiddelde bruto jaarinkomen uit werk 1 jaar na het afronden van de opleiding van zowel werknemers als zelfstandigen.

Voor de eerste drie indicatoren geldt als peilmaand september 2019. Het bruto jaarinkomen is gebaseerd op het gehele jaar 2019. Deze vier indicatoren zijn vervolgens gecombineerd tot de samengestelde indicator 'startpositie'. Ze indiceren samen de kans op werk en baan zekerheid en geven een indicatie van het inkomen. De opleidingstypes worden met elkaar vergeleken, dus is er sprake van de *relatieve* positie van de opleidingstypes ten opzichte van elkaar. Voor de afbakening van opleidingstypes is uitgegaan van de opleidingsclassificatie **ONR2019** die door ROA/CBS is ontwikkeld.

In totaal gaat het om 73.600 afgestudeerden. De gemiddelde leeftijd bij afstuderen is 20 jaar, 44% is mannelijk en tweederde heeft vmbo als vooropleiding. De rest is voornamelijk afkomstig van mbo-1, mbo-2 of (voor mbo-4) mbo-3. De startpositie op de arbeidsmarkt heeft niet betrekking op diegenen die gingen doorstuderen. Van het cohort 2017-2018 besloot 43% van de afstudeerders van bol 3 om verder te studeren, terwijl dit percentage 44% bedroeg voor bol 4. Van de niet-doorstudeerders is 89% in september 2019 aan het werk als werknemer en/of zelfstandige.

In de volgende paragrafen worden de opleidingstypes met een (zeer) goede, (zeer) matige en gemiddelde startpositie separaat beschreven. De volledige lijst is te vinden in bijlage I.

1.2. Opleidingstypes met een (zeer) goede startpositie

Er zijn in totaal 43 opleidingstypes met elkaar vergeleken. Hiervan hebben 8 opleidingstypes een zeer goede en 9 opleidingstypes een goede startpositie (tabel 1.1). De duur tot een substantiële baan voor alle (43) opleidingstypes bedraagt 8,3 maanden. Dit betekent dat bij de helft van de gediplomeerden minder dan 8,3 maanden verstreek tussen het moment van afstuderen en het hebben van een substantiële baan. Het is overigens wel mogelijk dat gediplomeerden één of meerdere niet-substantiële banen hebben gehad tijdens die periode, bijvoorbeeld een baan als oproepkracht of een baan van minder dan drie dagen per week.

De lijst wordt aangevoerd door verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4). Bij gediplomeerden van dit opleidingstype heeft de helft van de gediplomeerden minder dan 1 maand nodig voordat men werkzaam is in een substantiële baan. Dit opleidingstype heeft samen met elektro- en installatietechniek (bol 4) de kortste duur van alle opleidingstypes. Daarnaast heeft bijna de helft van de afgestudeerden van verpleegkunde en medische ondersteuning na 1 jaar een vast dienstverband en is het bruto uurloon na 1 jaar het hoogst van alle opleidingstypes. Het gemiddelde uurloon bedraagt € 15,40 en is daarmee aanzienlijk hoger dan het gemiddelde over alle opleidingstypes samen (€ 12,30). Ook het gemiddelde jaarinkomen is relatief hoog. Bij dit opleidingstype worden een viertal opleidingen onderscheiden, te weten dierenartsassistent, apothekersassistent, mbo-verpleegkundige en doktersassistent. Mbo-verpleegkundige neemt hierbij de meest gunstige positie in als gekeken wordt naar de vier achterliggende indicatoren. Zo ligt het jaarinkomen van deze opleiding na 1 jaar (€ 37.500) ruim boven het inkomen van dierenartsassistent (€ 19.900) en ook ruim boven het gemiddelde over alle (43) opleidingstypes (€ 25.520). Ook een andere zorgopleiding laat een zeer goede startpositie zien. Verzorgende ig neemt een vierde plaats in en heeft een relatief korte duur tot een substantiële baan (1,2 maanden). Daarnaast heeft geen enkel ander type een hoger aandeel werknemers met een vaste baan (48%). Bijna 90% van de afgestudeerden van dit opleidingstype is na 1 jaar in de zorgsector werkzaam. De overige gediplomeerden werken in andere sectoren. De zeer goede startpositie van beide zorgopleidingen heeft te maken met de (toenemende) tekorten aan zorgpersoneel waardoor de aansluiting met de arbeidsmarkt veelal soepel verloopt.

² Omdat het moment van afstuderen kan variëren, verschilt tevens de periode tot het meetmoment (september en voor het bruto jaarinkomen 2019). Veelal duurt het 15 maanden tot september 2019. Vanwege de leesbaarheid hebben we het over 1 jaar na diplomering.

De arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door een tekort aan technisch personeel. Dat wordt weerspiegeld in de sterke vertegenwoordiging van technische opleidingstypes in tabel 1.1, voor zowel bol 3 als ook bol 4. Van alle technische opleidingstypes wordt de startpositie als (zeer) goed getypeerd. Vooral de bol 4 opleidingen werktuigbouwkunde en metaalbewerking en bouw en infra hebben een uitstekende startpositie. Bij procestechniek en textiel (bol 3 en bol 4) is de duur totdat er sprake is van een substantiële baan langer, vooral op niveau 4. Technische opleidingen worden veelal door mannen gevolgd. Een uitzondering hierop vormt de bol 4 opleiding projectmanager vastgoedonderhoud die valt onder het opleidingstype bouw en infra. Van de afgestudeerden uit het cohort 2017-2018 was 86% vrouw.

De meeste afgestudeerden van alle vergeleken opleidingstypes zijn afkomstig uit de richting mbo-pedagogisch werk (bol 4). Dit opleidingstype bestaat uit diverse opleidingen. Bijna een derde heeft een vaste baan na 1 jaar en de helft werkt binnen 5 maanden na afstuderen in een substantiële baan. De opleiding onderwijsassistent neemt hierbinnen de minst gunstige startpositie in. De duur tot een substantiële baan voor onderwijsassistent is met 10,2 maanden aanzienlijk hoger dan de overige opleidingen. Bij de opleiding persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg is de duur 2,0 maanden en bij de opleidingen persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen en gespecialiseerd pedagogisch medewerker respectievelijk 4,0 en 5,0 maanden. Ook het bruto uurloon en bruto jaarinkomen van onderwijsassistent ligt lager dan dat van de andere opleidingen binnen het opleidingstype pedagogisch werk. Ook na afronding van de studie transport en logistiek is de startpositie zeer goed (zowel voor bol 3 als bol 4) te noemen. Een groei van het aantal banen vindt in de sector transport en logistiek sinds 2010 vooral plaats binnen de opslag en dienstverlening voor het vervoer. De Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) geeft aan dat de kans op het vinden van werk na afloop van de opleiding groot is voor bijvoorbeeld planner wegtransport. Ook de positie van bol 3 veiligheid is goed. De vraag naar beveiligers op de arbeidsmarkt is de laatste jaren sterk gegroeid. Verder neemt ook het opleidingstype ict- en mediabeheer (bol 4) een goede startpositie in. De sterke vraag naar goed opgeleide ict-ers op de arbeidsmarkt heeft ook de positie van bol 4 ict-opleidingen de afgelopen jaren versterkt. Van de opleidingen software developer en expert IT-systems and devices neemt laatstgenoemde opleiding de beste positie in. Bij de opleiding software developer en expert IT-systems duurt het relatief lang alvorens men een substantiële baan heeft (14,0 maanden). De opleidingstypes procestechniek en textiel hebben een zeer goede (bol 3) en goede (bol 4) startpositie. Dit opleidingstype bestaat uit op procestechniek gerichte opleidingen en opleidingen die op textiel/mode zijn gericht. Het zijn de op de procestechniek gerichte opleidingen die ervoor zorgen dat dit opleidingstype in de lijst staat met (zeer) goede startposities. De opleidingen op het vlak van mode/textiel hebben een beduidend minder goede score op de onderscheiden indicatoren.

Tabel 1.1. Opleidingstypes met een (zeer) goede startpositie

Rang	Opleidingstype	Aantal afgestu-deerden	Mnd. tot subst. baan werkne-mers	Vaste baan werkne-mers na 1 jaar	Bruto uurloon werkne-mers (€)	Bruto jaar-inkomen (€)	Typering start-positie
1	bol4 verpleegkunde en medische ondersteuning	4.949	1,0	47%	15,40	33.600	zeer goed
2	bol4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	1.357	2,3	35%	14,20	37.300	zeer goed
3	bol4 bouw en infra	1.080	1,9	38%	13,70	36.300	zeer goed
4	bol3 verzorgende ig	5.422	1,2	48%	14,00	27.400	zeer goed
5	bol4 elektro- en installatietechniek	2.234	1,0	39%	13,00	36.300	zeer goed
6	bol3 transport en logistiek	475	4,0	34%	13,40	32.900	zeer goed
7	bol3 procestechniek en textiel	500	10,9	25%	13,90	35.500	zeer goed
8	bol3 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	726	3,0	24%	12,40	33.000	zeer goed
9	bol4 pedagogisch werk	7.753	5,0	30%	13,10	26.400	goed
10	bol4 procestechniek en textiel	746	23,9	31%	13,50	33.400	goed
11	bol3 bouw en infra	400	2,1	25%	12,00	31.200	goed
12	bol4 laboratorium en gezondheidstechniek	1.588	4,0	26%	12,30	29.700	goed
13	bol4 transport en logistiek	1.828	6,8	23%	12,60	30.800	goed
14	bol4 ict- en mediabeheer	2.827	10,0	24%	11,80	29.800	goed
15	bol3 elektro- en installatietechniek	249	3,3	20%	11,70	27.600	goed
16	bol3 veiligheid	896	4,0	11%	11,20	32.000	goed
17	bol4 slagerij, bakkerij, versindustrie	298	12,0	21%	11,60	27.000	goed
	Alle bol3/bol4 opleidingstypes	73.613	8,3	27%	12,30	25.520	gemiddeld

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

1.3. Opleidingstypes met een (zeer) matige startpositie

Van de 43 vergeleken opleidingstypes wordt de startpositie van 8 opleidingstypes als zeer matig en de positie van 9 opleidingstypes als matig getypeerd (tabel 1.2.). In de top-5 van opleidingstypes met de minst gunstige startpositie bevindt zich schoonheids- en haarverzorging. Zowel voor bol 3 als ook voor bol 4 wordt de arbeidsmarktpositie als zeer matig getypeerd. Bij beide opleidingstypes is er sprake van een relatief lange duur tot een substantiële baan, terwijl het gemiddelde jaarinkomen het laagst is van alle vergeleken types. Het lage jaarinkomen heeft onder meer te maken met

het relatief lage uurloon en de situatie dat veel afgestudeerden in deeltijd werkzaam zijn. Het kan ook zijn dat ze gedurende 2019 korter hebben gewerkt omdat ze later een baan hebben gevonden. Op de huidige arbeidsmarkt is het aanbod van personeel ruim te noemen in vergelijking met de vraag ernaar, blijkt uit onderzoek van UWV. Ook mediavormgeving (bol 4) en mediatechniek (bol 3) nemen een minder gunstige positie in. De duur tot een substantiële baan voor mediavorming is het hoogst van alle opleidingstypes. Mogelijk ondervinden deze richtingen concurrentie van soortgelijke opleidingen op hbo-niveau. Nader onderzoek zou dit verder moeten uitwijzen. Op de vijfde plek staat het opleidingstype toerisme en recreatie (bol 4). De duur tot een substantiële baan is met 23,9 maanden lang en het percentage afgestudeerden dat 1 jaar na afronding van de opleiding een vast dienstverband heeft is met 13% een van de laagste van alle opleidingstypes. De volgende opleidingstypes hebben eveneens met een zeer matige arbeidsmarktpositie te maken: bol 3 landbouw en diervverzorging, bol 3 detailhandel en groothandel en bol 3 slagerij, bakkerij en versindustrie. Er kunnen overigens verschillen bestaan tussen de opleidingen binnen de opleidingstypes. Zo is er bijvoorbeeld bij bol 3 landbouw en diervverzorging sprake van een betere positie van de agrarisch gerichte opleidingen in vergelijking met de opleiding vakbekwaam medewerker diervverzorging.

De arbeidsmarkt voor bedrijfseconomische en administratieve beroepen staat al een aantal jaren onder druk, vooral als gevolg van digitalisering en automatisering. Met name op middelbaar niveau verdwijnen er banen, waardoor de positie op de arbeidsmarkt minder gunstig wordt. In de lijst met opleidingstypes met een (zeer) matige arbeidsmarktpositie komen (daarom) ook een aantal bedrijfseconomische en administratieve richtingen voor. Het gaat hierbij om secretariële dienstverlening (bol 3), financieel-administratieve dienstverlening (bol 3) en management en ondernemerschap (bol 4). Bij laatstgenoemd opleidingstype heeft vooral de opleiding vakexpert bloem, groen en styling een laag uurloon en laag jaarinkomen. Bij de opleidingen verkoopmanager mobiliteitsbranche en vakexpert agrohandel en logistiek is het uurloon en jaarinkomen aanzienlijk beter. Financieel-administratieve dienstverlening (bol 4), juridische-administratieve dienstverlening (bol 4) en secretariële en algemene administratieve dienstverlening (bol 4) nemen een gemiddelde arbeidsmarktpositie in (tabel 1.3). Ondanks de huidige krapte op de arbeidsmarkt voor ict-personeel is de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van bol 3 ict-ondersteuning matig. Voor ict-opleidingen op een hoger niveau (bol 4) is de laatste jaren de arbeidsmarktpositie verbeterd. Dat was al zichtbaar in de goede startpositie van bol 4 ict- en mediabeheer. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen of er een relatie is tussen de startpositie van een opleidingstype en het aandeel doorstudeerders. Een minder goede startpositie zou ertoe kunnen leiden dat men vaker besluit om door te studeren. Voor management en ondernemerschap (bol 4), een aantal administratief gerichte opleidingstypes/opleidingen, ict-ondersteuning (bol 3) en pedagogisch werk (bol 4) blijkt bijvoorbeeld dat het aandeel doorstudeerders hoog is. De grote interesse om een studie te volgen in de richtingen sport en bewegen, reiniging/sport en toerisme en toerisme/recreatie in combinatie met een achterblijvende werkgelegenheid (op dit niveau) is mede verantwoordelijk voor een (zeer) matige startpositie voor deze richtingen. Voor bol 3 slagerij, bakkerij, versindustrie is de startpositie 1 jaar na afstuderen zeer matig, terwijl dezelfde opleiding op niveau bol 4 juist gekenmerkt wordt door een goede startpositie. De zeer goede positie van bol 4 is vooral een gevolg van de (onderliggende) opleiding vakexpert voeding en kwaliteit die een hoog uurloon en jaarinkomen heeft.

Tabel 1.2. Opleidingstypes met een (zeer) matige startpositie

Rang	Opleidingstype	Aantal afgestudeerden	Mnd. tot subst. baan werknemers	Vaste baan werknemers na 1 jaar	Bruto uurloon werknemers (€)	Bruto jaarinkomen (€)	Typering startpositie
43	bol4 schoonheids- en haarverzorging	1.009	38,4	21%	10,00	17.600	zeer matig
42	bol4 mediavormgeving	5.383	39,7	19%	10,90	21.000	zeer matig
41	bol3 schoonheids- en haarverzorging	1.256	20,8	17%	9,80	16.600	zeer matig
40	bol3 mediatechniek	662	23,2	16%	10,30	19.300	zeer matig
39	bol4 toerisme en recreatie	1.735	23,9	13%	10,70	20.200	zeer matig
38	bol3 landbouw en diervverzorging	1.079	25,1	22%	10,30	21.300	zeer matig
37	bol3 detailhandel en groothandel	2.146	22,3	19%	10,70	20.800	zeer matig
36	bol3 slagerij, bakkerij, versindustrie	371	15,6	16%	10,60	22.200	zeer matig
35	bol3 reiniging, sport en toerisme	1.775	17,0	17%	11,10	20.800	matig
34	bol3 financieel-administratieve dienstverlening	785	18,0	19%	10,70	21.800	matig
33	bol4 landbouw en diervverzorging	1.137	28,2	25%	10,60	24.200	matig
32	bol4 sociaal en maatschappelijk	2.453	22,4	18%	11,90	20.800	matig
31	bol4 sport en bewegen	1.781	22,7	19%	11,50	22.200	matig
30	bol3 secretariële dienstverlening	890	15,5	17%	11,10	21.900	matig
29	bol3 ict-ondersteuning	1.431	13,0	13%	10,80	24.400	matig
28	bol4 management en ondernemerschap	3.211	24,7	26%	10,70	23.100	matig
27	bol4 commerciële dienstverlening	3.249	17,0	18%	11,00	24.400	matig
	Alle bol3/bol4 opleidingstypes	73.613	8,3	27%	12,30	25.520	gemiddeld

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

1.4. Opleidingstypes met een gemiddelde startpositie

Naast de opleidingstypes met een (zeer) goede en (zeer) matige startpositie is er nog een tussencategorie (tabel 1.3.). Bij 9 opleidingstypes kan gesproken worden over een gemiddelde startpositie. Tuinbouw en groenvoorziening (bol 3) kenmerkt zich (in deze categorie) door een relatief korte duur tot een substantiële baan. Bij de administratieve opleidingstypes is de duur tot een substantiële baan aanzienlijk hoger. Zo is de duur bij juridisch-administratieve dienstverlening (bol 4) 18 maanden. Bij horeca (bol 3) is de duur tot een substantiële baan kort, maar is het aandeel vaste banen daarentegen laag, evenals het uurloon en jaarinkomen. De situatie tijdens de coronacrisis wijkt hier (uiteraard) van af.

Tabel 1.3. Opleidingstypes met een gemiddelde startpositie

Rang	Opleidingstype	Aantal afgestudeerden	Mnd. tot subst. baan werknemers	Vaste baan werknemers na 1 jaar	Bruto uurloon werknemers (€)	Bruto jaarinkomen (€)	Typering startpositie
18	bol3 tuinbouw en groenvoorziening	130	5,0	19%	11,20	25.200	gemiddeld
19	bol4 financieel-administratieve dienstverlening	2.361	14,1	24%	11,50	25.900	gemiddeld
20	bol4 facilitaire dienstverlening	545	10,0	18%	11,30	25.600	gemiddeld
21	bol4 overig	106	17,6	18%	12,20	25.600	gemiddeld
22	bol4 tuinbouw en groenvoorziening	529	17,0	24%	11,40	24.700	gemiddeld
23	bol4 horeca	1.702	11,2	17%	11,30	25.300	gemiddeld
24	bol4 juridisch-administratieve dienstverlening	905	18,0	17%	11,60	26.300	gemiddeld
25	bol4 secretariële en algemene administratieve dienstverlening	3.335	14,6	18%	11,20	24.200	gemiddeld
26	bol3 horeca	310	7,0	17%	10,80	22.200	gemiddeld
Alle bol3/bol4 opleidingstypes		73.613	8,3	27%	12,30	25.520	gemiddeld

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

1.5. Top-5 opleidingstypes per indicator

Voor de 4 indicatoren die de startpositie van een opleidingstype bepalen, is in deze paragraaf een top-5 samengesteld met de hoogste en laagste scores op de 4 onderscheiden arbeidsmarktindicatoren.

Duur tot substantiële baan

In het algemeen proberen afgestudeerden zo snel mogelijk een baan te vinden en dan het liefst een baan die goed aansluit op de genoten opleiding. Toch varieert de tijdsduur vanaf het moment dat men afstudeert totdat er sprake is van een substantiële baan. Er is in dit onderzoek overigens niet nader onderzocht in welke mate de (substantiële) baan aansluit op het opleidingstype. De sector waar wordt gewerkt is daarentegen wel bekend.

De helft van de gediplomeerden van alle bol 3/4 opleidingstypes heeft binnen 8,3 maanden een substantiële baan na afstuderen. Tabel 1.4 laat zien dat verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4) en elektro- en installatietechniek (bol 4) de kortste tijdsduur tot een substantiële baan hebben. Gemiddeld zit er 1 maand tussen afstuderen en zo'n baan. Veel afgestudeerden van deze opleidingstypes hoeven niet lang te zoeken omdat er veel vraag is op de arbeidsmarkt naar middelbaar opgeleiden met een technische opleiding of zorgopleiding. Veel vacatures in de techniek en zorg zijn moeilijk(er) te vervullen door werkgevers. Ook de zorgopleiding verzorgende ig en de opleidingstypes bouw en infra (bol 3 en bol 4) komen in de top-5 voor. Naast een aantal andere technische richtingen is er ook bij veiligheid (bol 3), transport en logistiek (bol 3) en laboratorium en gezondheidstechniek (bol 4) sprake van een korte tijd tussen afstuderen en een substantiële baan (deze vallen echter buiten de top-5). Voor deze laatstgenoemde opleidingstypes bedraagt de tijdsduur gemiddeld 4 maanden.

Voor mediavorming (bol 4) en schoonheids- en haarverzorging (bol 4) is de tijdsduur het langst met respectievelijk 39,7 en 38,4 maanden. Dat laat onverlet dat ze een niet-substantiële baan kunnen hebben gehad in dit tijdsbestek, bijvoorbeeld een kleine deeltijdbaai, een baan als uitzend- of oproepkracht of een baan die niet aan de loondrempel voldeed. De **spanningsindicator** van UWV toont aan dat het aanbod ruim is in relatie tot de vraag van werkgevers. Ook voor landbouw en diervoorzorg (bol 3 en bol 4) duurt het lang alvorens men werkzaam is in een substantiële baan. Hierbinnen zijn het met name de opleidingen vakbekwaam medewerker diervoorzorg (bol 3) en bedrijfsleider diervoorzorg (bol 4) waar de duur lang is. Voor de (meer) agrarisch gerichte opleidingen is de duur beduidend korter. Een lange duur tot een substantiële baan is er ook voor management en ondernemerschap (bol 4). Eerder werd al aangegeven dat bedrijfseconomische en administratieve beroepen op middelbaar niveau onder druk staan als gevolg van een toenemende digitalisering en automatisering.

Tabel 1.4. Opleidingstypes met de kortste en langste duur tot substantiële baan

Rang	Opleidingstype	Maanden tot substantiële baan werknemers	Rang	Opleidingstype	Maanden tot substantiële baan werknemers
1	bol4 verpleegkunde en medische ondersteuning	1,0	43	bol4 mediavormgeving	39,7
1	bol4 elektro- en installatietechniek	1,0	42	bol4 schoonheids- en haarverzorging	38,4
3	bol3 verzorgende ig	1,2	41	bol4 landbouw en dierverzorging	28,2
4	bol4 bouw en infra	1,9	40	bol3 landbouw en dierverzorging	25,1
5	bol3 bouw en infra	2,1	39	bol4 management en ondernemerschap	24,7
Alle bol3/bol4 opleidingstypes		8,3			

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

Percentage werknemers met vaste baan

De goede startpositie van technische opleidingen en zorgopleidingen komt (in tabel 1.5) ook tot uitdrukking in het hoge aandeel werknemers dat na 1 jaar een vast dienstverband heeft. De top-5 bestaat volledig uit dit soort opleidingstypes, met een tweetal zorgopleidingen bovenaan, waarbij bijna de helft na 1 jaar een vast dienstverband heeft.

Bol 3 veiligheid heeft met 11% het laagste aandeel vaste dienstverbanden. Ondanks dit, heeft het opleidingstype een goede startpositie (tabel 1.1), juist omdat de duur tot een substantiële baan kort is en het jaarinkomen ook relatief hoog is. Over alle (43) opleidingstypes tezamen bedraagt het aandeel werknemers met een vaste baan ruim een kwart (27%).

Tabel 1.5. Opleidingstypes met het hoogste en laagste percentage vaste werknemers na 1 jaar

Rang	Opleidingstype	Vaste baan werknemers na 1 jaar	Rang	Opleidingstype	Vaste baan werknemers na 1 jaar
1	bol3 verzorgende ig	48%	43	bol3 veiligheid	11%
2	bol4 verpleegkunde en medische ondersteuning	47%	41	bol4 toerisme en recreatie	13%
3	bol4 elektro- en installatietechniek	39%	41	bol3 ict-ondersteuning	13%
4	bol4 bouw en infra	38%	39	bol3 slagerij, bakkerij, versindustrie	16%
5	bol4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	35%	39	bol3 mediatechniek	16%
Alle bol3/bol4 opleidingstypes		27%			

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

Bruto uurloon

Het gemiddeld bruto uurloon voor alle bol 3/4 opleidingstypes gezamenlijk bedraagt € 12,30 (tabel 1.6). Het hoogste gemiddelde bruto uurloon hebben afgestudeerden verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4). Ook de zorgopleiding verzorgende ig (bol 3) zit ruim boven het gemiddelde, evenals een drietal technische opleidingstypes. Gediplomeerden van de opleidingstypes schoonheids- en haarverzorging (zowel bol 3 als bol 4) verdienen met gemiddeld € 9,80 het laagste bruto uurloon.

Tabel 1.6. Opleidingstypes met het hoogste en laagste bruto uurloon

Rang	Opleidingstype	Bruto uurloon werknemers (€)	Rang	Opleidingstype	Bruto uurloon werknemers (€)
1	bol4 verpleegkunde en medische ondersteuning	15,40	43	bol3 schoonheids- en haarverzorging	9,80
2	bol4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	14,20	42	bol4 schoonheids- en haarverzorging	10,00
3	bol3 verzorgende ig	14,00	40	bol3 mediatechniek	10,30
4	bol3 procestechniek en textiel	13,90	40	bol3 landbouw en dierverzorging	10,30
5	bol4 bouw en infra	13,70	38	bol3 slagerij, bakkerij, versindustrie	10,60
			38	bol4 landbouw en dierverzorging	10,60
Alle bol3/bol4 opleidingstypes		12,30			

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

Bruto jaarinkomen

Ook voor het bruto jaarinkomen geldt dat technische opleidingen en zorgopleidingen hier de gunstigste positie innemen. De opleidingen in tabel 1.7 laten een bruto jaarinkomen zien dat ruim boven het gemiddelde ligt van € 25.520 (voor alle opleidingstypes bol 3/4 gezamenlijk). Evenals bij het bruto uurloon nemen de opleidingstypes schoonheids- en haarverzorging (bol 3 en bol 4) ook bij het bruto jaarinkomen de laagste positie in. Veel afgestudeerden werken hier parttime, hetgeen voor een deel het lage jaarinkomen kan verklaren. Een andere reden kan zijn dat ze een korte periode in 2019 hebben gewerkt omdat ze bijvoorbeeld later een baan hebben gevonden.

Tabel 1.7. Opleidingstypes met het hoogste en laagste bruto jaarinkomen

Rang	Opleidingstype	Jaarinkomen (€)	Rang	Opleidingstype	Jaarinkomen (€)
1	bol4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	37.300	43	bol3 schoonheids- en haarverzorging	16.600
2	bol4 bouw en infra	36.300	42	bol4 schoonheids- en haarverzorging	17.600
2	bol4 elektro- en installatietechniek	36.300	41	bol3 mediatechniek	19.300
4	bol3 procestechniek en textiel	35.500	40	bol4 toerisme en recreatie	20.200
5	bol4 verpleegkunde en medische ondersteuning	33.600	37	bol3 detailhandel en groothandel	20.800
			37	bol3 reiniging, sport en toerisme	20.800
			37	bol4 sociaal en maatschappelijk werk	20.800
Alle bol3/bol4 opleidingstypes		25.520			

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

2. Loopbaanontwikkeling

De ontwikkeling van (vaste) dienstverbanden en het inkomen kan in de tijd veranderen en dit kan ook per opleidingstype verschillen. Bij afgestudeerden van het ene type kan het inkomen bijvoorbeeld sneller groeien dan het andere, terwijl bij een ander type het aandeel vaste dienstverbanden bijvoorbeeld juist een groeispurt kan maken. Om een beeld te krijgen van de loopbaanontwikkeling van afgestudeerden is in dit onderzoek een vergelijking gemaakt van de arbeidsmarktpositie van opleidingstypes van het afstudeercohort 2008-2009 1 jaar na afstuderen en de positie 10 jaar na afstuderen. De positie na 1 jaar is gemeten in september 2010 en de positie na 10 jaar is gemeten in september 2019. De loopbaanontwikkeling tijdens deze 9 jaar wordt in deze analyse uitgedrukt in de ontwikkeling van de indicatoren aandeel vast werk, gemiddeld bruto maandloon en gemiddeld bruto uurloon. In de laatste kolom van de tabellen in dit hoofdstuk wordt de relatieve positie op de arbeidsmarkt (rangorde) 10 jaar na afstuderen in beeld gebracht.

Voor de lijst met de loopbaanontwikkeling van alle (43) opleidingstypes wordt verwezen naar bijlage II. Zie ook de [methodische toelichting](#).

2.1. Sterkste en zwakste stijgers

Percentage werknemers met vaste baan

Voor het cohort 2008-2009 is gekeken naar het aandeel werknemers met een vaste baan, zowel voor 1 jaar als ook voor de situatie 10 jaar na afstuderen. De stijging van het aandeel afgestudeerde werknemers met een vaste baan was sterk bij de zorgopleidingen. Verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4) had na 10 jaar met 80% het hoogste aandeel vaste dienstverbanden van alle opleidingstypes. Eén jaar na afstuderen bedroeg dit aandeel 45%. Ook verzorgende ig (bol 3) was een sterke stijger met 37% vaste dienstverbanden na 1 jaar en 72% 10 jaar na afstuderen. Verder was de stijging fors bij het opleidingstype facilitaire dienstverlening (bol 4). Bij dit opleidingstype bedroeg het aandeel afgestudeerden met een vaste baan 1 jaar na afronden van de opleiding 28%, terwijl 10 jaar na afstuderen 70% een vaste baan had. Ook het opleidingstype juridisch-administratieve dienstverlening (bol 4) liet een sterke stijging zien van 23% naar 64%, evenals het opleidingstype laboratorium, gezondheidstechniek (bol 4), toerisme en recreatie (bol 4) en transport en logistiek (bol 4). Voor zowel juridisch-administratieve dienstverlening als toerisme en recreatie is er 1 jaar na afstuderen sprake van een relatief laag percentage vaste dienstverbanden. Bij het opleidingstype slagerij, bakkerij en versindustrie (bol 3) deed zich de zwakste stijging voor. Het aandeel steeg van 44% 1 jaar na afstuderen naar 55% 10 jaar na afstuderen. Ook bouw en infra (bol 3), tuinbouw en groenvoorziening (bol 3), mediatechniek (bol 3) en procestechniek en textiel (bol 4) lieten een geringe stijging zien. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat deze opleidingstypes na 1 jaar al een relatief hoog aandeel vaste dienstverbanden hadden, waardoor de ruimte voor een stijging kleiner was.

Bruto uurloon

Als wordt gekeken naar de ontwikkeling van het bruto uurloon 1 en 10 jaar na afstuderen komen er ook duidelijke verschillen naar voren. Over alle bol 3 en 4 opleidingen tezamen stijgt het bruto uurloon met 60% in 9 jaar tijd, gemiddeld 5,4% per jaar. Wat de stijging van het uurloon betreft voert commerciële dienstverlening (bol 4) de lijst aan. Het uurloon steeg met 82% (€ 7,80) van € 9,40 1 jaar na afstuderen naar € 17,20 10 jaar na afstuderen. Dit komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse loonstijging van 6,9%. Dit opleidingstype heeft een relatief laag uurloon na 1 jaar, maar er is de jaren daarna sprake van een sterke groei. Ook voor de bol 4 opleidingen ict- en mediabeheer en management en ondernemerschap is de stijging van het uurloon relatief hoog. Het uurloon van management en ondernemerschap behoorde 1 jaar na afstuderen met € 8,90 nog tot een van de laagste uurlonen van alle opleidingstypes. Tien jaar na afstuderen hebben de volgende drie bol 3/4 opleidingstypes de hoogste bruto uurlonen: bol 4 verpleegkunde en medische ondersteuning (€ 19,60), bol 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking (€ 19,30), en bol 3 transport en logistiek (€ 19,20).

De geringste stijging deed zich voor bij bol 4 pedagogisch werk, waar het uurloon steeg met 43% (€ 5,10) van € 11,80 naar € 16,90. Dit opleidingstype wordt gevolgd door verzorgende ig (bol 3) met een stijging van 44% (€ 5,20) en bol 4 sociaal en maatschappelijk werk waar het uurloon tussen 1 en 10 jaar na afstuderen steeg met 46% (€ 5,00). Voor al deze opleidingstypes geldt dat het uurloon 1 jaar na afstuderen relatief hoog is, maar dat de ontwikkeling c.q. de stijging daarna relatief laag is. Tien jaar na afstuderen hebben de volgende drie bol 3/4 opleidingstypes de laagste bruto uurlonen: bol 3 schoonheids- en haarverzorging (€ 13,40), bol 3 landbouw en diervverzorging (€ 13,50), en bol 3 slagerij, bakkerij, versindustrie (€ 13,70).

Bruto maandloon

Over alle bol 3 en 4 opleidingen heen stijgt het bruto maandloon met gemiddeld 67% in 9 jaar tijd, gemiddeld 5,9% per jaar. Het maandloon stijgt in veel gevallen omdat men meer uren is gaan werken. Wat het maandloon betreft is de stijging het hoogst voor commerciële dienstverlening (bol 4). Het gemiddelde maandloon steeg met 127% (€ 1.494) van € 1.178 naar € 2.672. Dit komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse loonstijging van 9,5%. Het maandloon na 1 jaar is relatief laag voor dit opleidingstype, maar stijgt sterk in de (9) jaren daarna. Ook voor management en ondernemerschap (bol 4), mediavormgeving (bol 4) en ict-ondersteuning (bol 3) stijgt het maandloon sterk tussen 1 en 10 jaar na afstuderen. Het maandloon voor management en ondernemerschap 1 jaar na afstuderen is echter met € 1.086 vrij laag. Tien jaar na afstuderen hebben de volgende drie bol 3/4 opleidingstypes de hoogste bruto maandlonen: bol 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking (€ 3.180), bol 4 elektro- en installatietechniek (€ 3.179), en bol 3 transport en logistiek (€ 3.179).

De geringste stijging van het maandloon doet zich voor bij verzorgende ig (bol 3) en verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4). De stijging bij eerstgenoemd opleidingstype bedroeg 30% (€ 441) waarbij het maandloon steeg van € 1.480 naar € 1.921. Bij verpleegkunde en medische ondersteuning is de stijging weliswaar gering, maar is het maandloon 1 jaar na afstuderen (€ 1.721) relatief hoog. Tien jaar na afstuderen hebben de volgende drie bol 3/4 opleidingstypes de laagste bruto maandlonen: bol 3 schoonheids- en haarverzorging (€ 1.562), bol 4 schoonheids- en haarverzorging (€ 1.751) en bol 3 landbouw en dierverzorging (€ 1.840).

2.2. Loopbaanontwikkeling

In zijn algemeenheid verbetert de arbeidsmarktpositie van bol'ers op niveau 3 en 4 naarmate men langer op de arbeidsmarkt verblijft. De werk- en baan zekerheid nemen toe en ook het inkomen groeit, zelfs sneller dan bij hbo-afgestudeerden. De mate waarin dit toeneemt, is mede afhankelijk van persoonskenmerken, werkervaring en omgevingsfactoren. Uit een analyse blijkt dat de samenhang tussen de arbeidsmarktindicatoren bij de start en tien jaar na afstuderen zeer hoog is, zie voor een uitgebreidere toelichting de **methodische toelichting** van dit onderzoek. In de methodische toelichting wordt ook dieper ingegaan op enkele overige variabelen, zoals het aandeel dat bij dezelfde werkgever in dienst blijft als waar de leerbaan was en het aandeel dat na afronding van de opleiding als zelfstandige werkt.

Niet ieder opleidingstype heeft dezelfde ontwikkeling doorgemaakt op het vlak van inkomen en het vinden van (vast) werk. Tabel 2.1 bevat de opleidingstypes met de meest gunstige loopbaanontwikkeling. Loopbaanontwikkeling wordt, zoals eerder aangegeven, gedefinieerd als de ontwikkeling van bruto uurloon, bruto maandloon en aandeel vast werk. De ontwikkeling van deze drie indicatoren (met dezelfde weging) wordt gecombineerd om tot een totale waardering van de loopbaanontwikkeling te komen. De loopbaanontwikkeling heeft betrekking op de periode tussen 1 jaar en 10 jaar na afstuderen van het cohort dat in 2008-2009 afstudeerde. Verder wordt arbeidsmarktpositie 10 jaar na afstuderen met elkaar vergeleken.

2.2.1. Opleidingstypes met de meest gunstige loopbaanontwikkeling

De meest gunstige ontwikkeling in de loopbaan is er voor afgestudeerden van het opleidingstype commerciële dienstverlening (bol 4). Zowel de stijging van het uurloon als het maandloon in de periode tussen 1 en 10 jaar na afstuderen is het hoogst van alle opleidingstypes (tabel 2.1). De startpositie van het cohort 2017-2018 voor dit opleidingstype wordt als matig getypeerd. Een gunstige ontwikkeling is ook te zien bij een aantal technische opleidingstypes. Dat geldt voor de bol 4 types werktuigbouwkunde/metaalbewerking, bouw/infra en elektro-/installatietechniek. Techniekoopleidingen, zeker op het niveau van bol 3 en bol 4, nemen al jarenlang een goede (start)positie in op de arbeidsmarkt. Ook het cohort 2017-2018 beschikt voor de drie genoemde opleidingstypes na 1 jaar over een zeer goede startpositie. Er staan in tabel 2.1 twee opleidingstypes waarvan de startpositie voor het cohort 2017-2018 als zeer matig werd getypeerd. Dat zijn de opleidingstypes detailhandel en groothandel (bol 3) en mediavormgeving (bol 4). Deze types worden (vooral) gekenmerkt door een sterke stijging van het maandloon in de periode tussen 1 jaar en 10 jaar na afstuderen.

Voor een aantal opleidingstypes geldt dat, ondanks een gunstige loopbaanontwikkeling, de positie op de arbeidsmarkt 10 jaar na afstuderen ten opzichte van de andere opleidingstypes minder gunstig is. De laatste kolom van tabel 2.1 laat zien dat de positie na 10 jaar relatief ongunstig is voor toerisme en recreatie (bol 4), detailhandel en groothandel (bol 3) en mediavormgeving (bol 4).

Tabel 2.1. Opleidingstypes met de meest gunstige loopbaanontwikkeling

Rang loopbaanontwikkeling	Opleidingstype	Ontwikkeling % vaste baan werknemers	Ontwikkeling bruto uurloon werknemers	Ontwikkeling bruto maandloon werknemers	Typering ontwikkeling	Rang positie na 10 jaar
1	bol 4 commerciële dienstverlening	veel hoger	82%	127%	goed	12
2	bol 4 ict- en mediabeheer	veel hoger	80%	94%	goed	3
3	bol 3 ict-ondersteuning	hoger	77%	104%	goed	18
4	bol 4 management en ondernemerschap	iets hoger	79%	125%	goed	25
5	bol 4 facilitaire dienstverlening	veel hoger	68%	78%	goed	16
6	bol 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	hoger	78%	88%	goed	2
7	bol 4 toerisme en recreatie	veel hoger	63%	90%	goed	32
8	bol 4 financieel-administratieve dienstverlening	veel hoger	73%	84%	goed	14
9	bol 4 transport en logistiek	veel hoger	68%	88%	goed	8
10	bol 3 detailhandel en groothandel	iets hoger	78%	103%	goed	31
11	bol 4 elektro- en installatietechniek	hoger	74%	83%	goed	1
12	bol 4 mediavormgeving	hoger	67%	104%	goed	27
13	bol 4 bouw en infra	hoger	71%	83%	goed	4
Alle bol 3/bol 4 opleidingstypes		hoger	60%	67%	gemiddeld	

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

2.2.2. Opleidingstypes met de minst gunstige loopbaanontwikkeling

Tabel 2.2 bevat de opleidingstypes waarbij de (gecombineerde) ontwikkeling van aandeel met vaste baan, uurloon en maandloon zich het minst sterk ontwikkeld heeft tussen 1 en 10 jaar na afstuderen. In paragraaf 1.1 bleek dat de startpositie van de opleidingstypes verzorgende ig (bol 3) en verpleegkunde en medische ondersteuning (bol 4) voor het cohort 2017-2018 als zeer goed getypeerd konden worden. Als de ontwikkeling van het cohort 2008-2009 wordt gevolgd, behoren ze allebei (echter) tot de opleidingstypes met de minst gunstige loopbaanontwikkeling. Dit komt omdat zowel het uurloon als het maandloon niet sterk zijn gestegen. Daarentegen is het aandeel afgestudeerden met een vaste baan voor beide types sterk gegroeid. Dit wordt mede veroorzaakt door het toenemend tekort aan zorgpersoneel op de arbeidsmarkt. Bedrijven proberen door het aanbieden van vaste dienstverbanden personeel (sterker) aan zich te binden. Verder kent bouw en infra (bol 3) een minder gunstige ontwikkeling in tegenstelling tot dezelfde opleiding op een hoger niveau (bol 4) die juist een zeer goede loopbaanontwikkeling laat zien. Pedagogisch werk (bol 4) valt vooral op door de zeer matige ontwikkeling van bruto uurloon en bruto maandinkomen.

De laatste kolom van tabel 2.2 laat zien dat verpleegkunde en medische ondersteuning 10 jaar na afstuderen nog steeds een goede positie inneemt (rang 6). De minder gunstige loopbaanontwikkeling van verzorgende ig heeft ervoor gezorgd dat dit opleidingstype 10 jaar na afstuderen een lagere rang inneemt (rang 20). Ook transport en logistiek (bol 3), procestechniek en textiel (bol 3) lieten bij cohort 2017-2018 een zeer goede startpositie zien, terwijl de loopbaanontwikkeling van het cohort 2008-2009 minder goed is.

Tabel 2.2. Opleidingstypes met de minst gunstige loopbaanontwikkeling

Rang loopbaanontwikkeling	Opleidingstype	Ontwikkeling % vaste baan werknemers	Ontwikkeling bruto uurloon werknemers	Ontwikkeling bruto maandloon werknemers	Typering ontwikkeling	Rang positie na 10 jaar
40	bol 3 tuinbouw en groenvoorziening	iets hoger	51%	55%	matig	28
39	bol 3 slagerij, bakkerij, versindustrie	iets hoger	56%	63%	matig	38
38	bol 4 pedagogisch werk	hoger	43%	40%	matig	19
37	bol 3 verzorgende ig	veel hoger	44%	30%	matig	20
36	bol 3 procestechniek en textiel	iets hoger	48%	61%	matig	10
35	bol 4 sociaal en maatschappelijk werk	hoger	46%	74%	matig	34
34	bol 3 landbouw en diervverzorging	iets hoger	54%	67%	matig	37
33	bol 3 bouw en infra	iets hoger	61%	71%	matig	7
32	bol 3 schoonheids- en haarverzorging	iets hoger	62%	61%	matig	40
30	bol 4 verpleegkunde en medische ondersteuning	veel hoger	58%	35%	matig	6
29	bol 3 transport en logistiek	hoger	60%	71%	matig	5
28	bol 3 mediatechniek	iets hoger	62%	87%	matig	35
Alle bol 3/bol 4 opleidingstypes		hoger	60%	67%	gemiddeld	

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

2.2.3. Opleidingstypes met een gemiddelde loopbaanontwikkeling

Van de 43 opleidingstypes hebben er 14 een gemiddelde loopbaanontwikkeling (tabel 2.3). Voor een aantal opleidingstypes geldt dat de startpositie van cohort 2017-2018 (zeer) matig was. Dat is het geval voor sport/bewegen (bol 4), reiniging/sport/toerisme (bol 3), landbouw/diervverzorging (bol 4) en schoonheids-/haarverzorging (bol 4). Bij sport en bewegen is het aandeel vaste banen sterk toegenomen en ook het bruto maandloon sterk gestegen. Een minder sterke stijging van maandloon (en ook van uurloon) is er voor juridisch-administratieve dienstverlening (bol 4). Bij dit opleidingstype is wel het aandeel werknemers met een vaste baan sterk toegenomen.

Tabel 2.3. Opleidingstypes een gemiddelde loopbaanontwikkeling

Rang loop-baan ont-wikkeling	Opleidingstype	Ontwikkeling % vaste baan werknemers	Ontwikkeling bruto uurloon werknemers	Ontwikkeling bruto maandloon werknemers	Typering ontwikkeling	Rang positie na 10 jaar
14	bol 4 sport en bewegen	veel hoger	61%	103%	gemiddeld	17
15	bol 4 horeca	hoger	67%	89%	gemiddeld	30
16	bol 4 juridisch-administratieve dienstverlening	veel hoger	53%	63%	gemiddeld	24
17	bol 3 reiniging, sport en toerisme	hoger	61%	85%	gemiddeld	36
18	bol 3 elektro- en installatietechniek	hoger	64%	88%	gemiddeld	21
19	bol 3 financieel-administratieve dienstverlening	iets hoger	71%	80%	gemiddeld	29
20	bol 3 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	hoger	65%	72%	gemiddeld	15
21	bol 4 secretariële en algemene administratieve dienstverlening	veel hoger	65%	59%	gemiddeld	23
22	bol 4 laboratorium en gezondheidstechniek	veel hoger	61%	48%	gemiddeld	9
23	bol 4 procestechniek en textiel	iets hoger	68%	93%	gemiddeld	22
24	bol 4 tuinbouw en groenvoorziening	veel hoger	59%	66%	gemiddeld	11
25	bol 4 landbouw en diervverzorging	iets hoger	66%	80%	gemiddeld	26
26	bol 4 schoonheids- en haarverzorging	hoger	67%	65%	gemiddeld	39
27	bol 4 slagerij, bakkerij, versindustrie	hoger	62%	75%	gemiddeld	13
Alle bol 3/bol 4 opleidingstypes		hoger	60%	67%	gemiddeld	

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

Bijlage II bevat de lijst van de loopbaanontwikkeling van alle opleidingstypes. Als gekeken wordt naar de rangorde van de arbeidsmarktpositie na 10 jaar (laatste kolom) is er bij bol 4 elektro- en installatietechniek sprake van de meest gunstige positie, gevolgd door bol 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking en bol 4 ict- en mediabeheer. Technische opleidingstypes staan ook na 10 jaar hoog in de rangorde, evenals transport en logistiek (zowel bol 3 als ook bol 4). Zoals eerder aangegeven neemt bol 4 verpleegkunde en medische ondersteuning, ondanks een minder gunstige loopbaanontwikkeling, na 10 jaar een goede (zesde) positie in. De minst gunstige arbeidsmarktpositie na 10 jaar is er voor schoonheids- en haarverzorging (bol 3 en bol 4) en bol 3 slagerij, bakkerij, versindustrie.

Bijlage I Opleidingstypes bol 3/4 naar startpositie op de arbeidsmarkt

Rang start-positie	Opleidingstype	Aantal afgestudeerden	Mnd tot subst. baan werkne mers	Vaste baan werkne mers	Bruto uurloon werkne mers (€)	Bruto jaarink omen (€)	Typering start-positie
1	bol 4 - verpleegkunde en medische ondersteuning	4.949	1,0	47%	15,40	33.600	zeer goed
2	bol 4 - werktuigbouwkunde en metaalbewerking	1.357	2,3	35%	14,20	37.300	zeer goed
3	bol 4 - bouw en infra	1.080	1,9	38%	13,70	36.300	zeer goed
4	bol 3 - verzorgende iq	5.422	1,2	48%	14,00	27.400	zeer goed
5	bol 4 - elektro- en installatietechniek	2.234	1,0	39%	13,00	36.300	zeer goed
6	bol 3 - transport en logistiek	475	4,0	34%	13,40	32.900	zeer goed
7	bol 3 - procestechniek en textiel	500	10,9	25%	13,90	35.500	zeer goed
8	bol 3 - werktuigbouwkunde en metaalbewerking	726	3,0	24%	12,40	33.000	zeer goed
9	bol 4 - pedagogisch werk	7.753	5,0	30%	13,10	26.400	goed
10	bol 4 - procestechniek en textiel	746	23,9	31%	13,50	33.400	goed
11	bol 3 - bouw en infra	400	2,1	25%	12,00	31.200	goed
12	bol 4 - laboratorium en gezondheidstechniek	1.588	4,0	26%	12,30	29.700	goed
13	bol 4 - transport en logistiek	1.828	6,8	23%	12,60	30.800	goed
14	bol 4 - ict- en mediabeheer	2.827	10,0	24%	11,80	29.800	goed
15	bol 3 - elektro- en installatietechniek	249	3,3	20%	11,70	27.600	goed
16	bol 3 - veiligheid	896	4,0	11%	11,20	32.000	goed
17	bol 4 - slagerij, bakkerij, versindustrie	298	12,0	21%	11,60	27.000	goed
18	bol 3 - tuinbouw en groenvoorziening	130	5,0	19%	11,20	25.200	gemiddeld
19	bol 4 - financieel-administratieve dienstverlening	2.361	14,1	24%	11,50	25.900	gemiddeld
20	bol 4 - facilitaire dienstverlening	545	10,0	18%	11,30	25.600	gemiddeld
21	bol 4 - overig	106	17,6	18%	12,20	25.600	gemiddeld
22	bol 4 - tuinbouw en groenvoorziening	529	17,0	24%	11,40	24.700	gemiddeld
23	bol 4 - horeca	1.702	11,2	17%	11,30	25.300	gemiddeld
24	bol 4 - juridisch-administratieve dienstverlening	905	18,0	17%	11,60	26.300	gemiddeld
25	bol 4 - secretariële en algemene administratieve dienstverlening	3.335	14,6	18%	11,20	24.200	gemiddeld
26	bol 3 - horeca	310	7,0	17%	10,80	22.200	gemiddeld
27	bol 4 - commerciële dienstverlening	3.249	17,0	18%	11,00	24.400	matig
28	bol 4 - management en ondernemerschap	3.211	24,7	26%	10,70	23.100	matig
29	bol 3 - ict-ondersteuning	1.431	13,0	13%	10,80	24.400	matig
30	bol 3 - secretariële dienstverlening	890	15,5	17%	11,10	21.900	matig
31	bol 4 - sport en bewegen	1.781	22,7	19%	11,50	22.200	matig
32	bol 4 - sociaal en maatschappelijk werk	2.453	22,4	18%	11,90	20.800	matig
33	bol 4 - landbouw en diervverzorging	1.137	28,2	25%	10,60	24.200	matig
34	bol 3 - financieel-administratieve dienstverlening	785	18,0	19%	10,70	21.800	matig
35	bol 3 - reiniging, sport en toerisme	1.775	17,0	17%	11,10	20.800	matig
36	bol 3 - slagerij, bakkerij, versindustrie	371	15,6	16%	10,60	22.200	zeer matig
37	bol 3 - detailhandel en groothandel	2.146	22,3	19%	10,70	22.800	zeer matig
38	bol 3 - landbouw en diervverzorging	1.079	25,1	22%	10,30	21.300	zeer matig
39	bol 4 - toerisme en recreatie	1.735	23,9	13%	10,70	20.200	zeer matig
40	bol 3 - mediatechniek	662	23,2	16%	10,30	19.300	zeer matig
41	bol 3 - schoonheids- en haarverzorging	1.256	20,8	17%	9,80	16.600	zeer matig
42	bol 4 - mediavormgeving	5.383	39,7	19%	10,90	21.000	zeer matig
43	bol 4 - schoonheids- en haarverzorging	1.009	38,4	21%	10,00	17.600	zeer matig
	Gemiddeld bol 3/4	73.613	8,3	27%	12,30	25.520	gemiddeld

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

Bijlage II Loopbaanontwikkeling van bol 3/4 opleidingstypes

Rang loop- baan ont- wikke- ling	Opleidingstype	Ontwikke- ling % vaste baan werkne- mers	Ontwikke- ling bruto uurloon werkne- mers	Ontwikke- ling bruto maand- loon werkne- mers	Typering ontwikke- ling	Rang positie na 10 jaar
1	bol 4 commerciële dienstverlening	veel hoger	82%	127%	goed	12
2	bol 4 ict- en mediabeheer	veel hoger	80%	94%	goed	3
3	bol 3 ict-ondersteuning	hoger	77%	104%	goed	18
4	bol 4 management en ondernemerschap	iets hoger	79%	125%	goed	25
5	bol 4 facilitaire dienstverlening	veel hoger	68%	78%	goed	16
6	bol 4 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	hoger	78%	88%	goed	2
7	bol 4 toerisme en recreatie	veel hoger	63%	90%	goed	32
8	bol 4 financieel-administratieve dienstverlening	veel hoger	73%	84%	goed	14
9	bol 4 transport en logistiek	veel hoger	68%	88%	goed	8
10	bol 3 detailhandel en groothandel	iets hoger	78%	103%	goed	31
11	bol 4 elektro- en installatietechniek	hoger	74%	83%	goed	1
12	bol 4 mediavormgeving	hoger	67%	104%	goed	27
13	bol 4 bouw en infra	hoger	71%	83%	goed	4
14	bol 4 sport en bewegen	veel hoger	61%	103%	gemiddeld	17
15	bol 4 horeca	hoger	67%	89%	gemiddeld	30
16	bol 4 juridisch-administratieve dienstverlening	veel hoger	53%	63%	gemiddeld	24
17	bol 3 reiniging, sport en toerisme	hoger	61%	85%	gemiddeld	36
18	bol 3 elektro- en installatietechniek	hoger	64%	88%	gemiddeld	21
19	bol 3 financieel-administratieve dienstverlening	iets hoger	71%	80%	gemiddeld	29
20	bol 3 werktuigbouwkunde en metaalbewerking	hoger	65%	72%	gemiddeld	15
21	bol 4 secretariële en algemene administratieve dienstverlening	veel hoger	65%	59%	gemiddeld	23
22	bol 4 laboratorium en gezondheidstechniek	veel hoger	61%	48%	gemiddeld	9
23	bol 4 procestechniek en textiel	iets hoger	68%	93%	gemiddeld	22
24	bol 4 tuinbouw en groenvoorziening	veel hoger	59%	66%	gemiddeld	11
25	bol 4 landbouw en diervverzorging	iets hoger	66%	80%	gemiddeld	26
26	bol 4 schoonheids- en haarverzorging	hoger	67%	65%	gemiddeld	39
27	bol 4 slagerij, bakkerij, versindustrie	hoger	62%	75%	gemiddeld	13
28	bol 3 mediatechniek	iets hoger	62%	87%	matig	35
29	bol 3 transport en logistiek	hoger	60%	71%	matig	5
30	bol 4 verpleegkunde en medische ondersteuning	veel hoger	58%	35%	matig	6
31	bol 3 secretariële dienstverlening	iets hoger	66%	49%	matig	33
32	bol 3 schoonheids- en haarverzorging	iets hoger	62%	61%	matig	40
33	bol 3 bouw en infra	iets hoger	61%	71%	matig	7
34	bol 3 landbouw en diervverzorging	iets hoger	54%	67%	matig	37
35	bol 4 sociaal en maatschappelijk werk	hoger	46%	74%	matig	34
36	bol 3 procestechniek en textiel	iets hoger	48%	61%	matig	10
37	bol 3 verzorgende ig	veel hoger	44%	30%	matig	20
38	bol 4 pedagogisch werk	hoger	43%	40%	matig	19
39	bol 3 slagerij, bakkerij, versindustrie	iets hoger	56%	63%	matig	38
40	bol 3 tuinbouw en groenvoorziening	iets hoger	51%	55%	matig	28
Alle bol 3/bol 4 opleidingstypes		hoger	60%	67%	gemiddeld	

Bron: microdata CBS, bewerkt door SEO Economisch Onderzoek/UWV

Colofon

Uitgave – 26 januari 2021

UWV Afdeling Arbeidsmarktinformatie en -advies

Inlichtingen

Gerald.Ahn@uwv.nl

Nathan.Markus@uwv.nl

Michel.vansmoorenburg@uwv.nl

Auteurs

Gerald Ahn (UWV)

Paul Bisschop (SEO Economisch Onderzoek)

Nathan Markus (UWV)

Michel van Smoorenburg (UWV)

Jelle Zwetsloot (SEO Economisch Onderzoek)

Volg ons

UWV © 2021

De kennispublicaties van UWV hebben betrekking op vier gebieden. Deze kennen een eigen kleurcodering. Zo kunt u snel zien op welk gebied een publicatie betrekking heeft:

ontwikkelingen in de sociale zekerheid

arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie

verder professionaliseren van de dienstverlening

financiële aspecten van de sociale zekerheid

